

‘Evidence-based medicine’ in de Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vakkliteratuur: opvallend aanwezig?

I. NIJS, K. HANNES, B. AERTGEERTS, G. PIETERS

SAMENVATTING In de jaren negentig deed *evidence-based medicine* haar intrede in de geneeskunde. Recent onderzoek toont aan dat de term *evidence-based medicine* opvallend aanwezig is in de internationale medische vakkliteratuur. Tot nu toe waren er geen onderzoeksgegevens beschikbaar over het voorkomen van deze term in de titels en samenvattingen van Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vaktijdschriften. Uit een systematisch literatuuronderzoek betreffende de periode 1990-2003 blijkt dat het aantal vermeldingen duidelijk is toegenomen vanaf 1997.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 48(2006)1, 53-57]

TREFWOORDEN evidence-based medicine, psychiatrie, vakkliteratuur

Evidence-based medicine (EBM), door Sackett e.a. (1996) beschreven als ‘het gewetensvol, expliciet en oordeelkundig gebruik van wat op dit ogenblik als best wetenschappelijke kennis beschikbaar is bij het nemen van beslissingen over de zorg van individuele patiënten’, deed in de jaren negentig haar intrede in de geneeskunde. Relatief snel schaarden (ook in de lage landen) een aantal zorgverleners uit vele domeinen van de gezondheidszorg zich achter het EBM-denken en -handelen. Dit alles heeft er toe geleid dat EBM sinds de jaren negentig opvallend aanwezig is in de medische vakkliteratuur (Tonelli 2001).

De evolutie in de tijd van het voorkomen van de term EBM in internationale medische vakkliteratuur werd reeds weergegeven door Hooker (1997). Zijn onderzoek toonde aan dat, conform de verwachtingen, het aantal artikelen waarin gerefereerd wordt naar EBM de laatste jaren duidelijk

was gestegen (Hooker 1997).

Tot op heden is er over het voorkomen van de term EBM in de Nederlandstalige medische vakkliteratuur – en meer specifiek in de psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vakkliteratuur – weinig informatie beschikbaar. In het hier beschreven onderzoek is nagegaan sinds wanneer het begrip EBM voorkomt in de Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vakkliteratuur en met welke frequentie.

METHODE

De Nederlandstalige vaktijdschriften voor psychiatrie, psychologie en psychotherapie werden doorgenomen betreffende de periode 1990-2003. Oorspronkelijk werden 23 Nederlandstalige vaktijdschriften voor psychiatrie, psychologie en

psychotherapie geselecteerd. Van die 23 tijdschriften werden er 14 geïnccludeerd (zie tabel 1). Negen tijdschriften werden geëxcludeerd omdat ze een vertaling waren van internationale vakliteratuur en/of minder dan 5 jaar op de markt waren tijdens de onderzoeksperiode. Alle artikelen in de geselecteerde tijdschriften werden doorgenomen. Boekbesprekingen, commentaren, verslagen van workshops, congressen, symposia, forums en descriptieve inleidingen werden niet onderzocht. Er werd digitaal gezocht waar mogelijk, handmatig waar nodig. Acht tijdschriften konden (voor een deel van de onderzoeksperiode) digitaal doorzocht worden. Er werd nagegaan of de woorden 'evidence-based', 'evidence', 'evidentie' of de afkorting EBM voorkwamen in de titel en/of de samenvatting van de artikelen. Elke titel en elke samenvatting waar minimaal één trefwoord in voorkwam werd als een treffer gescoord.

RESULTATEN

De frequentie van het voorkomen van de bovengenoemde trefwoorden in de Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vakliteratuur werd genoteerd voor de periode 1990 tot en met 2003. Tabel 1 toont de rangschikking van de tijdschriften op het aantal tref-

fers. In die rangschikking scoren het Maandblad Geestelijke Volksgezondheid (MGV) (18 treffers), het Tijdschrift voor Psychiatrie (16), en Gedragstherapie (16) het hoogst. Voor de andere tijdschriften werden tijdens de onderzoeksperiode van 13 jaar minder dan 9 treffers gescoord. In Denkbeeld, Diagnostiekwijzer en het Tijdschrift voor Familiotherapie bleven de trefwoorden opvallend afwezig. Diagnostiekwijzer (1ste jaargang '97), Psychopraxis (1ste jaargang '99), het Tijdschrift voor Familiotherapie (1ste jaargang '92) en het Tijdschrift voor Psychoanalyse (1ste jaargang '95) waren overigens niet gedurende de hele meetperiode op de markt.

De trefwoorden werden overwegend geregistreerd tussen 1996 en 2001. Voor de periode 1990-1996 werden ze slechts in 10 samenvattingen geregistreerd. In de titels kwamen geen treffers voor. De 6 volgende jaren, vanaf 1997, begon het aantal treffers pas duidelijk te stijgen (zie figuur 1). De trefwoorden werden toen 60 keer in een samenvatting geregistreerd en 18 keer ook in een titel.

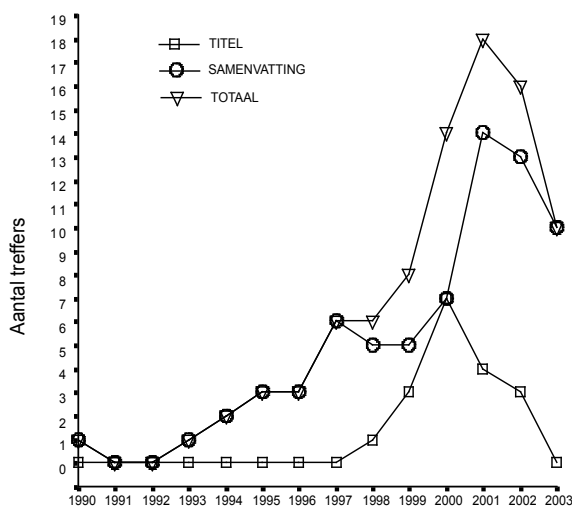
Het aantal treffers is dus meer dan verzesvoudigd voor eenzelfde tijdsspanne. Het aantal treffers kent een piekjaar in 2001, met 14 treffers in de samenvattingen. Daarna is er weer een daling, met in 2003 nog 10 artikelen met de trefwoorden in de samenvatting.

Een soortgelijke ontwikkeling wordt waarge-

TABEL 1 Aantal keren dat de trefwoorden 'evidence', 'evidence-based', 'evidentie' en de afkorting 'EBM' in Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vaktijdschriften voorkwamen in de periode 1990-2003

Tijdschrift	Treffers
Maandblad Geestelijke Volksgezondheid	18
Tijdschrift voor Psychiatrie	16
Gedragstherapie	16
Psychopraxis	8
Tijdschrift voor Klinische Psychologie	7
Tijdschrift voor Psychotherapie	5
Systeemtherapie	5
Tijdschrift voor Psychoanalyse	4
Kind en Adolescent	4
Directieve therapie en hypnose	3
Psyche	2
Tijdschrift voor Familiotherapie	0
Denkbeeld - Tijdschrift voor psychogeriatric	0
Diagnostiekwijzer	0

FIGUUR 1 Ontwikkeling in de tijd van het gebruik van EBM-gerelateerde trefwoorden in Nederlandstalige vaktijdschriften voor psychiatrie, psychologie en psychotherapie in de periode 1990-2003

nomen voor de titels van artikelen. In het jaar 2000 worden nog 7 treffers in de titel gevonden. In 2003 komen de trefwoorden in geen enkele titel meer voor.

DISCUSSIE

Zoals verwacht op basis van onderzoek in de internationale algemeen medische vakliteratuur, zagen we in de psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische Nederlandstalige vakliteratuur vanaf 1997 een duidelijke toename van de onderzochte trefwoorden. In het laatste jaar (2003) zagen we een daling.

Het woord ‘evidentie’ kwam reeds in 1990 voor de eerste maal voor in een context verwijzend naar methodologisch verantwoord onderzoek. Opmerkelijk is dat die eenmalige vermelding in 1990 voorkomt in een samenvatting in *Systeemtherapie*, een tijdschrift dat in de rangschikking eigenlijk eerder gemiddeld scoort voor wetenschappelijke bijdragen met betrekking tot EBM.

Het op wetenschappelijk onderzoek gebaseerd handelen heeft in de loop der jaren meer aandacht gekregen in diverse tijdschriften. Zowel het

MGV als het *Tijdschrift voor Psychiatrie* publiceren EBM-artikelen, waarmee ze expliciet een aanzet geven tot het EBM-denken en -handelen.

Interessant zijn de hoge rangschikkingen van het MGV, *Gedragstherapie* en het *Tijdschrift voor Psychiatrie*. Het MGV profileert zich als een vakblad dat bijdragen levert over de volle breedte van de geestelijke gezondheidszorg, waarin zowel professionele zorgverleners als cliënten en beleidsmakers aan het woord komen. De hoge rangschikking van dit tijdschrift heeft mogelijk te maken met het feit dat EBM vaak tegen de achtergrond van de heersende maatschappelijke en politieke cultuur wordt geportretteerd. De hoge score in *Gedragstherapie* kan allicht verklaard worden door het feit dat de gedragstherapie een sterke traditie heeft van effectonderzoek. Het ‘Dodo-verdict’, dat stelt dat bij vergelijkend psychotherapieonderzoek de verschillende therapieën even effectief blijken (Luborsky 1975) versterkte misschien de ijver van gedragstherapeuten om de werkzaamheid van hun benadering aan te tonen. Het *Tijdschrift voor Psychiatrie* wijdt vaak artikelen aan EBM. Dit is niet onverwacht voor een toonaangevend tijdschrift in het psychiatrisch vakgebied.

Hoewel de onderzochte trefwoorden vrijwel niet aan bod komen in de oorspronkelijke artikelen van bijvoorbeeld het *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, blijken ze wel voor te komen in rubrieken met opiniërende bijdragen. Deze rubrieken werden niet geïncludeerd in dit onderzoek. De onderzoeksgroep is van plan om een inhoudsanalyse uit te voeren van het gedachtegoed dat hierin wordt gepresenteerd, als vervolgonderzoek op dit onderzoek. Mogelijk zal dit vervolgonderzoek ook de grote weerstand in kaart brengen die er tegen het EBM-gedachtegoed leeft in psychoanalytische kringen, zoals beschreven door Cambien (2000).

Dit onderzoek is voor zover bekend het eerste waarin de Nederlandstalige psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische vakliteratuur betreffende de periode 1990-2003 uitgebreid en systematisch doorzocht werd op het voorkomen van het woord ‘evidence’ en aanverwante termen. Het loont de moeite deze resultaten te verge-

lijken met resultaten uit andere (para)medische beroepsgroepen of specialismen in het Nederlandse taalgebied, om te zien of de verspreiding van het EBM-gedachtegoed binnen de psychiatrie en de psychotherapie trager of moeizamer verloopt dan in bijvoorbeeld de interne geneeskunde, de fysiotherapie, de tandheelkunde, de huisartsgeneeskunde en de verpleegkunde. Nader inhoudelijk onderzoek in de psychiatrische, psychologische en psychotherapeutische Nederlandstalige vaktijdschriften zal moeten uitwijzen of het resultaat voor 2003 een stagnatie of een afname van de aandacht voor EBM in de vakliteratuur aankondigt. De inhoudelijke context van de verwijzingen naar EBM werd immers niet gescoord, zodat zowel constructieve bijdragen als meer kritische benaderingen als treffers werden geteld.

Het is nog te vroeg om uit deze literatuuranalyse te besluiten dat de interesse voor EBM afneemt, men weer afstand neemt van EBM en de aandacht voor EBM dan een modetrend lijkt te zijn geweest. Een andere mogelijke verklaring kan zijn dat het EBM-denken en -handelen meer gewoonte is geworden en het niet meer noodzakelijk geacht wordt een onderzoek onder dat label te profileren.

Ten slotte noemen we nog enige beperkingen van dit onderzoek. EBM is in de eerste plaats een manier van praktijkvoeren en het belang en succes ervan wordt niet zozeer weerspiegeld door het verwijzen naar de term in de vakliteratuur, maar door het klinisch gebruiken van het EBM-algoritme en de aanwezigheid van de EBM-instrumenten in de wetenschappelijke literatuur: *randomized controlled trials*, *systematische reviews*, *meta-analyses*, enzovoort. Andere aan EBM verwante Engelstalige of Nederlandstalige termen, zoals 'empirically supported therapy', 'bewijsgestuurde geneeskunde', of bepaalde richtlijnen of protocollen werden niet geïnccludeerd. Dit zou mogelijk iets van de EBM-tijdgeest kunnen weerspiegelen, in het bijzonder in die tijdschriften die ernaar streven Engelstalige termen te vermijden. Ook het onderzoeken van congresverslagen, boekbesprekingen en commentaren zou hiervoor mogelijk interessant geweest

zijn. In verder onderzoek hopen we op de meer inhoudelijke aspecten van het gevonden onderzoeksmateriaal een heldere kijk te krijgen.

LITERATUUR

- Cambien, J. (2000). Ontijdige meditaties over evidence-based medicine. *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 6, 253-256.
- Hooker, R.C. (1997). The rise and rise of evidence-based medicine. *The Lancet*, 349, 1329-1330.
- Luborsky, L., Singer, B., & Luborsky, L. (1975). Comparative studies in psychotherapies. Is it true that 'everybody has won and must have prizes?'. *Archives of General Psychiatry*, 32, 995-1008.
- Sackett, D.L., Straus, S.E., Richardson, W.S., e.a. (2000). *Evidence-Based Medicine: How to practice and teach EBM* (2de druk). Edinburgh: Churchill/Livingstone.
- Tonelli, M.R. (2001). The limits of evidence-based medicine. *Respiratory Care*, 46, 1435-1441.

AUTEURS

I. NIJS is arts in opleiding tot psychiater en was ten tijde van dit onderzoek werkzaam in het Universitair Centrum Sint-Jozef te Kortenberg. Nu is zij werkzaam in het Psychiatrisch Centrum Sint-Amedeus te Mortsel.

K. HANNES is agoge en medisch-sociaal wetenschapper en als onderzoeker en lesgever werkzaam bij het Belgian Centre for Evidence-Based Medicine (CEBAM) te Leuven.

B. AERTGEERTS is huisarts, docent aan de KU Leuven en directeur van het CEBAM.

G. PIETERS is psychiater en diensthoofd gedragstherapie, UC Sint-Jozef te Kortenberg.

Correspondentieadres: dr. G. Pieters, UC St.-Jozef, Leuvensesteenweg 517, 3070 Kortenberg, België.

Strijdige belangen: K. Hannes en B. Aertgeerts zijn verbonden aan het Belgian Centre for Evidence-Based Medicine (CEBAM) te Leuven.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 18-4-2005.

SUMMARY

'Evidence-based medicine' in the Dutch and Flemish psychiatric, psychological and psychotherapeutic specialist literature: widely used? – I. Nijs, K. Hannes, B. Aertgeerts, G. Pieters –

The expression 'evidence-based medicine' was first used in medical journals in the 1990's. Recent research has shown that the expression appears very frequently in international medical publications. Until recently, however, there were no research data concerning the frequency with which the expression is used in the titles and summaries in Dutch and Flemish specialist journals in the field of psychiatry, psychology and psychotherapy. In our systematic review of the Dutch and Flemish specialist medical literature published between 1990 and 2003 we found that the use of the expression increased markedly as from 1997.

[TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 48(2006)1, 53-57]

KEY WORDS evidence-based medicine, medical literature, psychiatry